

Bönen mellan befallning och uphöjelse

En teologisk reflektion

Grundad i sunni-islamisk teologi och klassisk fiqh

Inledning

Bönen — al-salah — är en av islams fem pelare och en av de mest centrala handlingarna i en muslims liv. Den är inte enbart en rituell skyldighet utan en direkt kommunikation mellan skapelsen och Skaparen. I den klassiska sunni-islamiska teologin ses bönen som både en befallning (*amr*) från Gud och en väg till uphöjelse (*mi'rāj*) för den troendes själ. Denna artikel reflekterar över dessa två dimensioner — plikten och nåden — och söker förstå hur de samverkar i det islamiska andliga livet.

Bönen som gudomlig befallning

Grunden för börens obligatoriska karaktär är tydlig i Koranen. Allah säger: "Förrätta bönen [för att hedra] Mig" (Koranen 20:14). Denna vers, uppenbarad vid Músa (Moses) kallelse, visar att bönen är ett universellt påbud som sträcker sig över profeternas gemensamma arv. I en annan vers befals de troende: "Förrätta bönen och betala zakāt, och böj er ned med dem som böjer sig ned" (Koranen 2:43). Den arabiska verbet aqīmū

— 'förrätta/upprätthåll' — används konsekvent i Koranen och antyder inte enbart utförande utan stadigt upprätthållande och vårdande av bönen.

Profeten Muhammad ﷺ bekräftade detta i den välkända hadithen: "Islam är byggt på fem [pelare]: vittnesbördet att det inte finns någon gud utom Allah och att Muhammad är Hans budbärare, förrättandet av bönen, erläggandet av **zakāt**, vallfarten och fastan under Ramadan" (al-Bukhari, nr 8; Muslim, nr 16). Inom sunni-islamisk jurisprudens (**fiqh**) råder konsensus (**ijmā'**) bland de fyra madhhaberna — hanafitisk, malikitisk, shafiiitisk och hanbalistisk — om att de fem dagliga bönerna är fard 'ayn, det vill säga individuell plikt för varje myndig och mentalt tillräcklig muslim.

Bönen som himmelsk uphöjelse: Al-Mi'rāj

En av de mest djupgående aspekterna av börens teologi i sunni-islam är dess koppling till al-mi'rāj — Profetens himmelfard. Det är under denna natt som Allah ålade Muslim-gemenskapen de fem dagliga bönerna. Imam Ibn Rajab al-Hanbali (d. 795 H) skriver i *Lata'if al-Ma'arif* att bönen särskilt kallades 'de troendes mi'rāj' eftersom den lyfter den bedjandes hjärta till Allah, precis som Profeten lyftes till de högsta himlarnas närvaro.

Den klassiske kommentatorn Imam al-Nawawi (d. 676 H) betonar i *Al-Majmū' Sharh al-Muhadhdhab* att bönen är den tid då den troende är närmast Allah: "När du står i bön står du inför din Herre." Denna dimension förvandlar bönen från mekanisk ritual till levande närvaro, en andlig närhet (**qurb**) som är målet för allt andligt strävande.

Khushū': Närvaro och ödmåjukhet i bönen

Mellan befallning och uphöjelse finner vi begreppet khushū' — innerlighet, ödmåjukhet och närvaro i bönen. Allah nämner det direkt i Koranen: "De troende har verkligen framgång: de som i sin bön är ödmåjuka" (Koranen 23:1-2). Ibn al-Qayyim al-Jawziyya (d. 751 H) ägnar ett helt kapitel åt khushū' i sitt mästerverk *Al-Wābil al-Sayyib*, där han beskriver det som börens själ och kärna. Utan khushū' riskerar bönen att bli en tom gest, ett yttre skal utan inre innehåll.

Imam al-Ghazali (d. 505 H) behandlar khushū' utförligt i sitt monumentala verk *Ihyā' 'Ulūm al-Dīn*. Han identifierar sex inre villkor för en äkta bön: närvaro av hjärtat (*hudūr al-qalb*), förståelse av innebörden (*tafaqquh*), vevärdnad (**ta'zīm**), frökan (*haybā*), hopp (*rajā'*) och skämsel (*ḥayā'*).

Dessa inre tillstånd omvandlar bönen från plikt till klättrande — en verklig uphöjelse av själen.

Bönen som minnesmynt av Allah: al-Zhikr

Koranen kopplar explicit bönen till dhikr — åminnet av Allah: “Förrätta bönen för att åminnas Mig” (Koranen 20:14). Denna koppling lyfter bönen över juridisk uppfyllelse till existentiell funktion: att hålla Guds närvaro levande i medvetandet. Allah säger också: “I Allahs åminne finner hjärtana ro” (Koranen 13:28). Bönen är därför det viktigaste redskapet för andlig hälsa i det islamiska perspektivet.

Den store ‘ahadith-lärde Ibn Hajar al-Asqalani (d. 852 H) framhäver i Fath al-Bārī att börens timmar är periodiska påminnelser som förhindrar hjärtats glufsa (ghafлах). De fem dagliga böerna är som stationer längs livets väg, där den troende ständigt vänder tillbaka till sin Herre, rensar sina synder och förnyar sitt förbund med Allah.

Teologisk syntes: Befallning och nåd förenas

En djupare teologisk reflektion avslöjar att spänningen mellan befallning och uphöjelse är skenbar. I sunni-islamisk teologi är Guds befallningar inte godtyckliga pålägganden; de är uttryck för Hans nåd (rahma) och visdomen Han inbyggt i skapelsens natur. Imam Ibn Taymiyya (d. 728 H) skriver i Majmū‘ al-Fatāwā att Allah befäller vad som gör skapelserna lyckliga och förbjuder vad som skadar dem. Bönen befälls därför att den är människans väg till hennes högsta uppfyllelse.

Imam al-Nawawi sammanfattar detta elegant: bönen är både en skuld (dayn) mot Allah och en gåva (ni‘ma) från Honom. Den är påbjörden eftersom vi är skapta för den, och den är en uphöjelse eftersom den lyfter oss till vårt högsta syfte: närhet till Allah (qurb ilā Allāh). I detta möte mellan skapelsens behov och Skaparens nåd uppenbaras börens sanna teologi.

Avslutning

Bönen i sunni-islam är varken en ensidig lydnad eller en enkel åtgärd för personlig nöjelse. Den är ett levande förbund, ett återkommande möte där tjänaren möter sin Herre. Från befallningens visshet — ‘upprätthåll bönen’ — till uphöjelsens verklighet — ‘bönen är de troendes mi‘rāj’ — erbjuder den islamiska traditionen en rik och mångs idigt teologi för det andliga

livet. Att förstå bönen som både plikt och gåva, både lag och kärlek, är att förstå islams hjärta.

Källförteckning

Koranen (med versänvisningar i löptexten)

Al-Bukhari, Muhammad ibn Isma‘il. Sahih al-Bukhari. Hadith nr 8.

Muslim ibn al-Hajjaj. Sahih Muslim. Hadith nr 16.

Al-Ghazali, Abu Hamid. Ihyā‘ ‘Ulūm al-Dīn. Dar al-Minhaj, 2011.

Ibn al-Qayyim al-Jawziyya. Al-Wābil al-Sayyib min al-Kalim al-Tayyib. Dar ‘Alam al-Fawa‘id, 1999.

Ibn Rajab al-Hanbali. Lata‘if al-Ma‘arif. Dar Ibn Kathir, 2002.

Ibn Taymiyya, Taqi al-Din. Majmū‘ al-Fatāwā. Dar al-Wafa, 2005.

Al-Nawawi, Yahya ibn Sharaf. Al-Majmū‘ Sharh al-Muhadhdhab. Dar al-Fikr, 1997.

Ibn Hajar al-Asqalani. Fath al-Bārī Sharh Sahih al-Bukhari. Dar al-Ma‘rifah, 1960.